

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ СЛУЖБИ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

ПРОГРАМА ВСТУПНОГО ІСПИТУ
для вступників на третій (освітньо-науковий) рівень вищої освіти для
здобуття наукового ступеня доктора філософії
за спеціальністю В11 «Філологія»

Київ -2025

1. ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Проведення фахового вступного іспиту зі спеціальності В11 «Філологія» є умовою прийому на навчання для здобуття третього освітнього-наукового рівня (доктор філософії) за спеціальністю В11 «Філологія» у 2025 році.

Провадження освітньої діяльності здійснюється відповідно до ліцензії на освітню діяльність на третьому освітньо-науковому рівні з підготовки здобувачів вищої освіти ступеня *доктор філософії*.

Умови для конкурсного відбору вступників на навчання затверджені Приймальною комісією Національної академії Служби безпеки України відповідно до актів законодавства України, нормативно-правових актів Міністерства освіти і науки України, Служби безпеки України, Порядку прийому на навчання для здобуття вищої освіти в 2025 році, затвердженого наказом Міністерства освіти і науки України від 10 лютого 2025 року № 168, зареєстрованого у Міністерстві юстиції України 26 лютого 2025 року за № 15/41360.

На навчання в аспірантурі для здобуття освітньо-наукового ступеня *доктор філософії* за результатами вступних випробувань приймаються особи, які здобули ступінь магістра (освітньо-кваліфікаційний рівень спеціаліста).

Вступники, які на час вступу до аспірантури склали кандидатський іспит, звільняються від вступного іспиту до аспірантури. Таким вступникам перезараховуються оцінки кандидатського іспиту (за умови надання оригіналу кандидатського посвідчення).

Мета фахового вступного іспиту є визначення рівня сформованості знань та умінь претендентів на вступ до аспірантури за спеціальністю В11 «Філологія» в обсязі навчальних програм ОС «бакалавр» та «магістр».

Завдання іспиту:

1. Встановити рівень сформованості знань майбутнього науковця відповідно до спеціалізації у межах спеціальності В11 «Філологія» на теоретичному та практичному рівнях.

2. Виявити навички володіння майбутнім науковцем понятійним апаратом фаху.

3. Виявити вміння майбутнього науковця робити науково аргументовані висновки на підставі досліджених наукових джерел.

4. Встановити вміння майбутнього науковця пов'язувати актуальні проблеми філології з викликами національній безпеці України.

2. ОСНОВНІ ВИМОГИ ДО РІВНЯ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ВСТУПНИКІВ ДО АСПРАНТУРИ

Фахове вступне випробування до аспірантури за спеціальністю В11 «Філологія» перевіряє наявність загальних і фахових компетентностей, програмних результатів, набутих під час навчання на другому (магістерському) рівні вищої освіти.

2.1. Компетентності, програмні результати

Інтегральна компетентність:

здатність розв'язувати комплексні проблеми в галузі професійної, у тому числі дослідницько-інноваційної діяльності, що передбачає глибоке переосмислення наявних та створення нових цілісних знань та / або професійної практики.

Загальні компетентності:

- здатність аналізувати, синтезувати та генерувати нові ідеї;
- здатність систематизувати та критично аналізувати інформацію з різних джерел;
 - здатність планувати і здійснювати комплексні дослідження, зокрема і в міждисциплінарних галузях, на основі системного наукового світогляду із застосування сучасних методологій;
 - здатність спілкуватися з науковою спільнотою з метою презентації та обговорення результатів своєї наукової роботи в усній та письмовій формі;
 - здатність працювати в міжнародному науковому просторі – для розв'язання різноманітних фахових вузькоспеціальних та загальних завдань, пов'язаних із фаховою підготовкою;
 - уміння формулювати та визначати завдання наукових пошуків та шляхи їх розв'язання.

Фахові компетентності:

- здатність засвоювати основні концепції, розуміти теоретичні та практичні проблеми, історію розвитку та сучасного стану наукових знань у галузі філології, засвоювати термінологію з досліджуваної наукової проблеми;
- здатність збирати, систематизувати та інтерпретувати дані для наукових пошуків;
- здатність аналізувати мовні явища з погляду класичних та новітніх дослідницьких підходів;
- здатність працювати на перетині наук, використовувати міждисциплінарні підходи у дослідженні мовних явищ;
- здатність планувати й організовувати науково-інноваційну діяльність у галузі філології, зокрема в ситуаціях, пов'язаних із забезпеченням національної безпеки;
- здатність вивчати, аналізувати, систематизувати взаємозв'язки між мовою і соціальним контекстом, а отримані дані представляти у вигляді цілісного дослідження.

2.2. Знання та уміння

Вступник повинен знати: предмет, напрями дослідження, місце в системі наук, термінологію загального мовознавства; сучасний стан загального мовознавства: підходи, парадигми, наукові школи; взаємозв'язок мови і суспільства, мови і мислення, мови і мовлення, мови і мовної особистості; підходи маргінальних наук (лінгвокультурології, етнолінгвістики,

соціолінгвістики, психолінгвістики, когнітивної лінгвістики, прагмалінгвістики) до дослідження мовних явищ; сутність понять «система» та «структура» в сучасному мовознавстві; співвідношення понять *мова* і *мовлення*; методи лінгвістичного аналізу; сутність мовної політики України.

Вступник повинен уміти: розкривати і критично аналізувати ключові лінгвістичні концепції; застосовувати зміни теоретичних положень до вивчення мови; аналізувати новітні підходи (напрями, течії) до вивчення мови; аргументовано висвітлювати дискусійні питання лінгвістичної теорії; аналізувати мовні факти, використовуючи міждисциплінарні знання; застосовувати різноманітні методи дослідження тексту та дискурсу; працювати з науково-навчальною та власне науковою літературою лінгвістичного характеру.

3. ПОРЯДОК ПРОВЕДЕННЯ ІСПИТУ

3.1. Специфікація

Фаховий вступний іспит проводиться за двома етапами – складання тесту та співбесіда за темою дослідницької пропозиції. За результатами іспиту комісія складає протокол та подає його до приймальної комісії.

Вступний іспит проводиться очно в Академії, а для тих осіб, які не можуть бути присутні з поважних причин, дистанційно в режимі онлайн з використанням відеоконференцзв'язку. Вступник зобов'язаний підготувати необхідні технічні засоби для забезпечення якісного аудіо та відеозв'язку під час відеоконференції (без наявності якісного аудіо- та відеозв'язку складання вступного іспиту відбуватися не може). Перед початком вступного іспиту вступник проходить ідентифікацію через представлення документу, який офіційно підтверджує особу вступника.

Тест містить питання, що перевіряють знання мовних феноменів; обізнаність із сучасними науковими парадигмами, методологією, науковими школами; вміння виокремити й проаналізувати проблемні явища філології. Іспит проводиться українською мовою.

1. Відповідь на тести – 60 балів.
2. Опис дослідницької пропозиції – 40 балів.

3.2. Орієнтовний перелік питань до іспиту

1. Українське мовознавство XVIII-XXI століть.
2. Відомі представники українського та світового мовознавства. Сучасні лінгвістичні теорії та напрями мовознавчих досліджень.
3. Основні поняття лінгвістики тексту та дискурсу. Теорія мовленнєвих актів.
3. Основні поняття когнітивної лінгвістики та психолінгвістики.
4. Основні поняття прагмалінгвістики.
5. Сучасні методи лінгвістичних досліджень: етимологічний аналіз, лексикологічний аналіз, концептуальний аналіз, контент-аналіз, дискурс-аналіз, психолінгвістичні методи (асоціативний і рецептивний експерименти)

6. Наукова та мовна картини світу.
7. Комунікативна лінгвістика. Основні стратегії та тактики в межах комунікативної діяльності.
8. Напрямки сучасних соціолінгвістичних досліджень.
9. Основні категорії мови.
10. Національно-культурна своєрідність мовленнєвої поведінки.
11. Взаємозв'язок мови та культури. Принципи міжкультурної комунікації. Поняття про лінгвокультурологію.
12. Вербальна та невербальна комунікація.

3.3. Тестові завдання

Тест для іспиту містить 30 завдань:

I категорія (10 завдань) спрямовані на перевірку загальнофілологічної ерудиції. Кожне з завдань оцінюється в 1 бал.

Приклад:

Якою мовою розмовляли Адам і Єва:

- а) іврит;
- б) санскрит;
- в) давньоарамейська;
- г) давньогрецька

II категорія (10 завдань) передбачають перевірку знань історії, базових теорій та концепцій мовознавства. Кожне завдання оцінюється в 2 бали.

Приклад:

Реалізацією якого завдання, що історично постало перед мовознавством у XVII-XVIII столітті, стала поява багатомовних словників:

- а) розв'язання проблеми походження і розвитку мови;
- б) укладання нормативних граматик;
- в) каталогізації величезного фактичного матеріалу;
- г) розв'язання питання про міжнародну мову

III категорія (10 завдань) передбачає перевірку системного філологічного мислення. Кожне завдання оцінюється в 3 бали.

1. Зазначте цифрою розділ мовознавства, що визначається:

а) розділ сучасного мовознавства, що вибудовується на стику гуманітарної науки і комп'ютерного знання, за допомогою якого на машину покладається певна частина інтелектуальної праці людини;

б) розділ мовознавства, що вивчає процеси спілкування людей з використанням живої природної мови, а також з урахуванням усіх наявних складових комунікації (фізичних, фізіологічних, психологічних, соціальних, контекстних, ситуативних та ін.);

в) розділ мовознавства, що вивчає дві чи кілька мов незалежно від їх спорідненості з метою виявлення подібностей і відмінностей на всіх рівнях мовної структури (фонологічної, лексико-семантичної, морфологічної, синтаксичної);

г) розділ мовознавчих досліджень, що вивчає правила побудови зв'язного тексту та його змістові категорії;

д) галузь науки на межі математики й лінгвістики, що вивчає найзагальніші закони будови символічних послідовностей, або знакових систем, до яких належать деякі абстрактні математичні структури, штучні та природні мови;

є) розділ мовознавства, що вивчає власні назви, їх будову, системну організацію, функціонування, розвиток і походження.

1 – комп'ютерна лінгвістика, 2 – комунікативна лінгвістика, 3 – контрастивна лінгвістика, 4 – лінгвістика тексту, 5 – математична лінгвістика, 6 – ономастика.

3.4. Дослідницька пропозиція

Презентація дослідницької пропозиції передбачає виклад вступником бажаної теми дисертаційного дослідження і є результатом наукового пошуку вступника з актуальних проблем сучасної лінгвістики, пов'язаної із сферою забезпечення національної безпеки. Дослідницька пропозиція – це науковий текст, підготовлений вступником до аспірантури, в якому обґрунтовується тематика майбутнього дисертаційного дослідження, його актуальність, стан розробки у вітчизняній та зарубіжній науці, наукова проблема, можливі шляхи розв'язання поставлених задач тощо. Дослідницька пропозиція представляється в усній формі після відповіді на тестові запитання.

Дослідницька пропозиція передбачає обов'язкові структурні елементи:

1. Обґрунтування актуальності та новизни обраної теми.
2. Визначення об'єкта, предмета, мети, завдань дослідження.
3. Очікувані результати проєкту.
4. Аналітичний огляд основних наукових праць за темою дослідження – вітчизняних та зарубіжних.
5. Передбачувані методи дослідження.
6. План реалізації дослідницького проєкту.

Дослідницька пропозиція оцінюється комісією на вступному іспиті зі спеціальності як його складова за критеріями (а) наукової новизни та актуальності обраної теми; (б) аргументованості викладу.

Критерії оцінювання дослідницької пропозиції (максимальна оцінка – 40 балів)

Наукова новизна

0–6 балів	Заявлена проблема, її аспекти, що пропонується дослідити, методи, за допомогою яких заплановано її вирішувати, не є новими. Тема розроблена у дослідженнях інших авторів.
7–13 балів	Заявлена проблема не є новою, але виділено нові її аспекти або ж запропоновано ті методи дослідження, які раніше для її вивчення не використовувалися.
14–20 балів	Заявлена проблема є актуальною, мало дослідженою.

Аргументованість викладу

0–6 балів	Огляд літератури є механічним переліком імен та праць дослідників, які стосуються заявленої проблеми. Зміст тексту викладено безсистемно, не всі необхідні компоненти структури дослідницької пропозиції представлено, окремі змістові частини тексту повторюються або ж суперечать одна одній. Автор ніяк не обґрунтовує тези, які висловлює.
7–13 балів	Огляд літератури є послідовним переліком праць із заявленої проблеми з поодинокими коментарями автора. Структура тексту в цілому струнка, не вистачає 1–2 компонентів структури дослідницької пропозиції, наявні 1–2 випадки логічної незв'язності викладу чи необґрунтованої повторюваності окремих тез. Іноді автор робить спробу обґрунтувати свої тези, але подеколи припускається логічних чи фактологічних помилок.
14–20 балів	Огляд літератури виконано як системний аналіз ідей, пов'язаних із заявленою проблемою; автор демонструє спроможність формулювати власні аргументовані гіпотези, визначати перспективність теми, а також робити на підставі цього аналізу власні висновки. Структура тексту дослідницької пропозиції струнка, наявні усі її необхідні компоненти, змістові частини представлені в логічній послідовності, не повторюються і не суперечать одна одній. Тези, що їх висловлює автор, підкріплені логічними міркуваннями чи фактичним матеріалом.

3.6. Апеляція

Апеляції на результати вступних екзаменів розглядає апеляційна комісія, склад та порядок роботи якої затверджуються наказом ректора. Апеляція з питань зміни оцінки повинна подаватися у письмовій формі до комісії в день проведення вступного випробування або в день оголошення його результатів. Апеляція розглядається на засіданні апеляційної комісії не пізніше наступного робочого дня після її подання, як правило, в присутності вступника. Додаткове опитування вступників при розгляді апеляції не проводиться.

Особи, які без поважних причин не з'явилися на вступне випробування у визначений розкладом час; особи, знання яких було оцінено балами нижче мінімального рівня, встановленого цією програмою, до участі в наступних вступних випробуваннях та у конкурсному відборі не допускаються. Перескладання вступних випробувань у межах одного етапу набору не допускається.

4. КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ

Загальна оцінка за іспит становить суму балів за виконання тестових завдань (максимальна кількість балів – 60) та оцінки за презентацію дослідницької пропозиції (максимальна кількість балів – 40). Результати складання іспиту визначаються оцінками за національною шкалою оцінювання, що координується із загальною оцінкою за 100-бальною шкалою.

Шкала оцінювання: національна та ЄКТС (максимальна кількість 100 балів).

5.3. Шкала оцінювання вступника до аспірантури

Оцінка за шкалою ЄКТС	Оцінка за 100-бальною шкалою	Значення оцінки
A	90-100	<i>Відмінно – відмінне виконання лише з незначною кількістю помилок.</i> Вступник виявляє особливі творчі здібності, вміє самостійно здобувати знання, без допомоги викладача знаходить та опрацьовує необхідну інформацію, вміє використовувати набуті знання і вміння для прийняття рішень у нестандартних ситуаціях, переконливо аргументує відповіді, самостійно розкриває власні обдарування і нахили
B	84-89	<i>Дуже добре – вище середнього рівня, але з кількома помилками.</i> Вступник вільно володіє вивченим обсягом матеріалу, застосовує його на практиці, вільно розв'язує тести, під час усної відповіді самостійно виправляє допущені помилки, кількість яких незначна
C	75-83	<i>Добре – загалом правильна робота, але з певною кількістю помилок.</i> Вступник вміє зіставляти, узагальнювати, систематизувати інформацію; в цілому самостійно застосовувати її на практиці під час розв'язування тестів; в усній відповіді – виправляє помилки, серед яких є суттєві, добирає аргументи для підтвердження думок
D	65-74	<i>Задовільно – непогано, але зі значною кількістю недоліків.</i> Вступник під час розв'язання тестів відтворює значну частину теоретичного матеріалу, виявляє знання і розуміння основних положень; під час презентації дослідницького проєкту може аналізувати наукову літературу, виправляти помилки, серед яких є значна кількість суттєвих

E	60-64	<i>Достатньо – виконання задовольняє мінімальні вимоги.</i> Вступник володіє матеріалом на рівні, вищому за початковий, значну частину його відтворює на репродуктивному рівні
FX	35-59	<i>Незадовільно – потрібна додаткова робота.</i> Вступник володіє матеріалом на рівні окремих фрагментів, що становлять незначну частину навчального матеріалу
F	1-34	<i>Незадовільно – потрібна значна додаткова робота.</i> Вступник володіє матеріалом на рівні елементарного розпізнання і відтворення окремих фактів, елементів, об'єктів

5. ІНФОРМАЦІЙНО-МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

5.1. Перелік нормативних, розпорядчих, інструктивних документів, на яких базується програма:

1. Закон України «Про вищу освіту» від 01.07.2014 р. № 1556-VII. *Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>.
2. Закон України «Про освіту» від 05.09.2017 р. № 2145-VIII). *Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#top>
3. Закон України «Про забезпечення функціонування української мови як державної» від 25.04.2019 р. № 2704-VIII. *Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2704-19#Text>.
4. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора» від 12.01.2022 р. № 44. *Законодавство України*. URL: zakon.rada.gov.ua/laws/show/44-2022-п#Text.

5.2. Рекомендована література для підготовки до вступного іспиту

1. Бацевич Ф. Духовна синергетика рідної мови : лінгвофілософські нариси: монографія. Київ : ВЦ «Академія», 2009. 192 с.
2. Бацевич Ф. Нариси з лінгвістичної прагматики. Львів: ПАІС, 2010. 336 с. URL : https://movoznavstvo.org.ua/index.php?option=com_attachments&task=download&id=191.
3. Бацевич Ф. Основи комунікативної лінгвістики. Київ : ВЦ «Академія», 2009. 376 с. URL : http://document.kdu.edu.ua/info_zab/061_123.pdf.
4. Бацевич Ф. Словник термінів міжкультурної комунікації. Київ : Довіра, 2007. 205 с.
5. Булаховський Л. Вибрані праці в 5-ти томах. Київ : Наукова думка, 1975. Т. 1. «Загальне мовознавство». 495 с.
6. Голубовська І., Лучканин С., Чемес В. Вступ до мовознавства: підручник. Київ : ВЦ «Академія», 2016. 320 с.
7. Жайворонок В. Українська етнолінгвістика : нариси : навчальний посібник. Київ : Довіра, 2007. 262 с.
8. Загнітко А. Словник сучасної лінгвістики : поняття і терміни. Донецьк : ДонНУ, 2012. 402 с.

9. Засекіна Л.В., Засекін С.В. Вступ до психолінгвістики. Острог : Нац. ун-т «Острозька академія», 2002. 168 с.
URL : <https://evnuir.vnu.edu.ua/handle/123456789/505>.
10. Зеленько А. Загальне мовознавство : навчальний посібник. Київ : Знання, 2010. 380 с.
11. Калмикова Л.О. Психологія мовлення і психолінгвістика. Переяслав-Хмельницький : ПереяславХмельницький пед. ін-т, 2008. 325 с. URL: https://pedagogy.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2017/05/Kalmykova_Psykholohiia-movlennia-i-psykholinhvistyka.pdf.
12. Кириченко Г. Нариси загального мовознавства : навчальний посібник. Київ : Миколаївський держ. ун-т ім. В.О.Сухомлинського, 2008. 168 с.
13. Корольов І., Письменна Ю., Рожченко З. Основи лінгвістичних знань. Київ : ВПЦ «Київський університет», 2013. 287 с.
14. Кочерган М. Загальне мовознавство. Київ : ВЦ «Академія», 2010. 234 с.
URL : https://moodle.znu.edu.ua/pluginfile.php?file=/467280/mod_folder/content/0/Kochergan_Zag_Movoz.pdf.
15. Куранова С. Основи психолінгвістики : навчальний посібник. Київ : ВЦ «Академія», 2012. 208 с.
16. Кухаренко В. Інтерпретація тексту. Вінниця : Нова Книга, 2004. 272 с.
17. Нідзельська Ю. Актуальні проблеми лінгвокультурології. Житомир, 2014. 84 с. URL : <http://eprints.zu.edu.ua/13636/1/%D0%90%D0%9A%D0%A2%D0%A3%>.
18. Огуй О. Історія лінгвістичних учень (конспект лекцій). Чернівці: Рута, 2007. 56 с.
19. Селіванова О. Основи лінгвістичної теорії тексту і комунікації. Київ: Брама, 2002. 334 с.
19. Селіванова О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія. Полтава: Довкілля, Київ. 2006. 711 с.
20. Семотюк О. Сучасні технології лінгвістичних досліджень : навчальний посібник. Львів : Вид-во Львів. політехніки, 2011. 149 с.
21. Семчинський С. Загальне мовознавство. Київ : Вища школа, 1988. 328 с.
22. Серажим К.С. Дискурс як соціолінгвальне явище: методологія, архітектоніка, варіативність. К., 2010. 351 с.
23. Сосюр Фердінан де. Курс загальної лінгвістики. Київ : Основи, 1998. 324 с.
24. Юринець В.Є. Методологія наукових досліджень. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2011. 178 с.